

A keltezés helyének feltüntetése az írásbeli magánvégrendeletben

A Ptk. 629. § (1) bekezdése szerint az írásbeli magánvégrendelet csak akkor érvényes, ha – egyebek mellett – keltének helye magából az okiratból kitűnik. Hogy mikor tűnik ki ez magából az okiratból, arra gazdag, de – álláspontom szerint – nem ellentmondásoktól mentes bírói gyakorlat alakult ki. Ez a bírói gyakorlat hamarosan változhat, hiszen a készülő új Polgári Törvénykönyv¹ gyökeresen változtat a szabályozáson, azonban az új kódex hatálybalépéséig keletkező végintézkedésekre még mindenképpen alkalmazandó lesz, és az új szabályok alkalmazásánál is elképzelhető egyes régi értelmezési elvek – mutatis mutandis – felhasználása.

A bírói gyakorlat elemzését érdemes azzal kezdeni, hogy a keltezésnek mennyire kell pontosnak lennie, illetve a pontatlanság mennyire orvosolható az örökgyógyó halála után indult perben. Egy esetben² az okiraton a dátum után csupán annyi szerepelt a hely megjelöléseként, hogy „a kórházban”. A Legfelsőbb Bíróság annak ellenére megállapította az érvénytelenséget, hogy a bizonyítási eljárás során tisztázható volt, hogy az adott időpontban az örökgyógyó melyik kórházban feküdt. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint magának a végrendeletnek kell földrajzilag beazonosíthatóan tartalmaznia a végrendelet keltének helyét, és az ezzel kapcsolatos hiányosság perbeli bizonyítással nem pótolható.

Több esetben kellett a Legfelsőbb Bíróságnak állást foglalnia abban a kérdésben, hogy a végrendeletkező, vagy a tanúk lakcímének megjelölése mennyiben jelenti azt, hogy az okirat tartalmazza a végrendelet keltének helyét. Egy ügyben³ a végrendeletkező magában a szövegben feltüntette a lakcímét, majd az okirat végén a tanúk saját lakcímüket is feltüntették. A Legfelsőbb Bíróság azt állapította meg, hogy az örökgyógyó sem az aláírása mellett, sem az okirat más részében a végrendelet készítésének helyét nem tüntette fel, így annak ellenére alaki okból érvénytelen a végrendelet, hogy a tényállásból egyébként arra lehet következtetni, hogy valóban saját otthonában készítette a végrendeletet az örökgyógyó. Egy másik ítéletében⁴ a Legfelsőbb Bíróság rögzítette, hogy az okirat bármely részén fel lehet tüntetni a keltezés helyét, nem feltétlenül kell annak a végrendelet szövege és az aláírás között elhelyezkednie. Belefoglalható a szövegbe, de az aláírást követően is elhelyezhető. Az viszont követelmény, hogy kitűnjön: ezzel az örökgyógyó a végrendelet készítésének helyét kívánta megjelölni. Így a tanúk lakcímének megjelölése akkor sem elegendő, ha bizonyítható, hogy az örökgyógyó életkörülményeiből az következik, hogy a tanúk lakóhelyén készítette csak el a végrendeletet.

Ugyanakkor több eset említhető példaként arra, hogy a bíróság az örökgyógyó lakcímének feltüntetését elfogadta a keltezés helye megjelölésének. Ezek a döntések – álláspontom szerint – a fenti ítéletekkel ellentétesek. Annyiban mindenképpen, hogy, amint látni fogjuk, van olyan döntés, amely szerint a bíróság bizonyítást folytathat le arra nézve, hogy a végrendeletkező helye valóban az a település volt-e, ahol az örökgyógyó lakása található. Egy, a fent említetteknel régebbi eseti döntés⁵ szerint az a végrendelet, amelyben a végrendeletkező szövegében is és az aláírása alatt is feltüntette a lakása pontos helyét, érvényes, mert ez arra utal, „hogy ezt a végrendelet kelté helyének megjelöléseként szánta, és éppen ezért a szigorúan vett keltezésnél szükségtelenné tartotta a végrendelet keltének helyét külön, illetőleg ismételtelen feltüntetni.”

Álláspontom szerint a Szegedi Ítéltábla egy döntése⁶ ennél is tovább megy. Ebben az esetben a keltezés ideje a végrendeletet tartalmazó lap első oldalának tetejére került, ugyanakkor itt a keltezés helye nem volt feltüntetve. Az örökgyógyó aláírása alatt azonban az örökgyógyó lakcíme szerepelt, és a vita azon volt, hogy ez az örökgyógyó lakása címének feltüntetéséeként, avagy a keltezés helyeként értelmezhető-e. A bíróság jelentőséget tulajdonított olyan tanúvallomásoknak, amelyek azt bizonyították, hogy a végrendeletet az örökgyógyó csak a lakóhelyén készítette, és annak a ténynek is, hogy az örökgyógyó egy korábbi végrendeletében a bevezető részben a neve mellett feltüntette a lakcímét, majd a végrendelet végén, az aláírást követően azt ismét feltüntette, de emellett ott leírta azt is, hogy a végrendelet egy másik településen készült. Ebből a bíróság arra következtetett, hogy már a korábbi végrendelet készítésekor az örökgyógyó ismerte a végrendelet elengedhetetlen alaki kellékeit, hiszen ezért tüntette fel a korábbi végrendeleten a lakcíme mellett a keltezés helyét is. Ebből adódóan feltételezni kell, hogy a későbbi végrendelet során is a végrendeletkező még tisztában volt ezekkel a követelményekkel, és azokat be kívánta tartani. Így az aláírást követően a lakcím feltüntetése nem értékelhető másként, mint hogy az örökgyógyó ezzel a keltezés helyét kívánta feltüntetni, ebből adódóan a végrendelet érvényes.

A Szegedi Ítéltábla fenti döntése nem csak abból a szempontból figyelemre méltó, hogy a lakcím feltüntetését más, fentebb említett döntésektől eltérően értékeli, de azért is, mert a végrendelet érvényessége szempontjából jelentőséget tulajdonít annak a ténynek, hogy vajon a végrendelet azon a helyen született-e,

1 T5949. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: Javaslat)

2 EBH 2004.1127

3 BH 1998. 281.

4 BH 1997. 534.

5 BH 1980. 91. Hasonló következtetésre jutott a bíróság BH 1992. 246. sz. döntésben.

6 Bírósági Határozatok Gyűjteménye SZIT-H-PJ-2008-14 (Pf.II.20.385/2007/4.)

amit a keltezés feltüntet. Meg kell jegyezni, hogy az Ítéletábrta azért tartotta jelentősnek ezt a tényt, mert éppen ebből kiindulva állapította meg, hogy az aláírás alatt szereplő lakcímet a keltezés helyének kell tekinteni. Ezzel ellentétben, a Legfelsőbb Bíróság egy ítéletéből⁷ úgy tűnik, hogy ha viszont egyértelmű az, hogy a végrendelet a keltezés helyét tartalmazza, akkor az alaki érvényesség szempontjából nem lehet jelentősége annak, hogy ez az adat egyébként téves. Az ügyben szereplő öröklési szerződésben⁸ a keltezés helye bizonyíthatóan nem az okirat elkészítésének helyét tüntette fel. Ennek ellenére a Legfelsőbb Bíróság nem állapította meg az okirat érvénytelenségét, csak azt fejtette ki, hogy egyébként akkor lehet helye ebben a kérdésben bizonyításnak, ha az okirat készítésének valóságos helye olyan egyéb körülményt is feltár, amely okból a végintézkedés tartalmi okból érvénytelen.

A Legfelsőbb Bíróság arról is állást foglalt⁹, hogy amennyiben a közjegyző azt észleli, hogy a végrendeletben az örökhagyó lakcíme feltüntetésre került, a keltezés helye viszont külön nincs feltüntetve, akkor erről, mint aggályt keltő körülményről az érdekelteknek (így a törvényes örökösnek) tájékoztatást kell adni.¹⁰ A döntés érinti azt a kérdést is, hogy vita esetén – ideiglenes hatállyal – kinek kell átadni az ilyen hagyatékot, de nem rendezi ezt egyértelműen. A jogszabály annyit mond, hogy ha a végrendeletnek nincsenek meg a törvényben megszabott kellékei, a vitás hagyatékot a törvényes örökösnek kell ideiglenesen átadni¹¹. Ebben az esetben azonban épp az a kérdés, hogy az egyik kellék megvan-e: vagyis, hogy az örökhagyó a lakcímeének feltüntetésével a keltezés helyét kívánta-e megjelölni. Ezt a kérdést azonban – az idézett eseti döntés szerint is – a bíróság perben döntheti el, a hagyatéki eljárás során pedig a közjegyző értelemszerűen e per megindítása előtt dönt az ideiglenes hatályú átadásról.

Talán a fenti néhány példa is érzékelteti, hogy a keltezés helyének megjelölésével kapcsolatos problémák a joggyakorlatban ellentmondásos döntéseket is eredményeztek. Ugyanakkor kérdés, hogy a sok esetben laikus örökhagyó végakarataának érvényesülését lehet-e korlátozni egy olyan alaki kellék megkövetelésével, amely – ellentétben pl. a több, különálló lapból álló végrendelet folyamatos sorszámozásával, vagy a holográf végrendelet két tanújával – nem nyújt különösebb garanciát arra, hogy az okirat valóban az örökhagyó akaratából született. Az új Ptk. Javaslat a jelenlegi szabálynál kevésbé szigorúbb követelményt fogalmaz meg: a keltezés helyét nem lesz kötelező feltüntetni a végrendeletben, csak azt, hogy melyik országban készült a végrendelet¹². A Javaslat álláspontom szerint jó irányba indul el, mégsem éri el teljes mértékben a célját. Az ország feltüntetésének a Javaslat indokolása szerint azért van jelentősége, mert a végintézkedés, illetve annak visszavonása alaki érvényességét – ha az a magyar jognak, az okirat keletkezésakor, vagy az örökhagyó halálakor az örökhagyó személyes jogának, illetve a szokásos tartózkodási helye szerinti jognak, és a végrendelettel érintett ingatlan fekvése szerinti jognak nem felel meg – a keletkezés helyén és idején irányadó jognak való megfelelés esetén meg lehet állapítani¹³. Kérdés azonban, hogy miért kell feltüntetni azt, hogy melyik országban készült az okirat, ha pl. a magyar jognak egyébként megfelel alakilag. Ebben az esetben ugyanis nincs jelentősége annak, hogy – amennyiben nem Magyarországon készült az irat – a készítés helyének joga szerint alakilag érvényes-e.

Az is kérdés, hogy a korábbi bírói gyakorlatból mi lesz felhasználható az új szabály hatálybalépését követően készült végrendeletekre. Álláspontom szerint a fent említett problémák fennmaradnak: továbbra is kérdés lesz, hogy ha az örökhagyó lakcímet tartalmazza a végrendelet, az mennyiben tekinthető úgy, hogy ezzel a végrendelet meg kívánta jelölni azt az országot, ahol a végrendelet készült. Ugyanígy felmerülhet az is, hogy a földrajzilag nem pontosan beazonosítható helyek (pl. „a kórházban”) rögzítése mennyiben tekinthető az ország megjelölésének. Ezekre a kérdésekre a választ a korábbi bírói gyakorlatból lehet leszűrni, annak ellenére, hogy ez a gyakorlat is sok esetben bizonytalan, és annak ellenére, hogy a Javaslat indokolása szerint a módosítás egyik indoka a jelenlegi szabályhoz fűződő, sok esetben ellentmondásos bírói gyakorlat.

Dr. Tarczay Áron

7 BH 1990. 59.

8 A Ptk. 656. §-a értelmében az öröklési szerződésre az írásbeli magánvégrendelet alakiságaira vonatkozó rendelkezéseket is alkalmazni kell az ott írt eltérésekkel.

9 BH 1986. 424.

10 A döntést a következő jogszabályhelyek alapozták meg: a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (továbbiakban: He.) 36. §-ának (1) bekezdése, mely szerint ha a közjegyző a kihirdetés során a végrendelettel kapcsolatban valamilyen aggályt keltő körülményt észlel, azt a kihirdetésről, illetőleg a tárgyalásról készült jegyzőkönyvben rögzíti, valamint a He. 52. §-ának (3) bekezdése, melynek értelmében a közjegyző köteles a feleknek a felmerülő jogi kérdésekben útbaigazítást adni és gondoskodni arról, hogy a felek a tárgyaláson nyilatkozataikat azok jogkövetkezményeinek teljes ismeretében tegyék meg.

11 He. 61. § (2)

12 Javaslat 6:16. § (1)

13 A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. 36. § (2) bekezdésében írt körülmények, melyek közül a *locus regit actum* elvét az a) pont tartalmazza.